

Дехтяр Н.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Dekhtyar Nadiya

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

УПРОВАДЖЕННЯ ПОСТУЛАТИВ ЦИКЛІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ В УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

У статті розглянуто аспекти впливу процесу глобалізації у контексті переходу від лінійної до циклічної економіки; визначено відмінності у трактуванні терміна «циклічна економіка» відповідно до її ототожнення з концепцією сталого розвитку, захисту навколишнього середовища та більш широкого розуміння сутності замкнутого ресурсозберігаючого виробництва в умовах обмеженого ринку; запропоновано альтернативні підходи, такі як економіка спільного зростання, антизростання та альтернативна глобалізація; наведено приклади використання міжнародних рейтингів із оцінки довкілля та готовності до упровадження інформаційних технологій за країнами ЄС; оцінено вплив туристичної інфраструктури на екологічний стан ре-креаційних територій та готовність туристичної галузі до реструктуризації відповідно до бізнес-моделей циклічної економіки та постулатів сталого розвитку.

Ключові слова: циклічна економіка, замкнутий цикл виробництва, бізнес-моделі, реструктуризація туристичної галузі.

Постановка проблеми. Інфраструктура, створена для туристичних цілей, сприяє місцевому розвитку, створені або підтримувані робочі місця допомагають протидіяти занепаду і промислових, і сільських територій. Однак туризм водночас може призводити до тяжких екологічних наслідків і значно швидше виснажувати місцеві ресурси. Тому необхідно визначити, чи готова туристична галузь країни до переходу на нові стандарти виробництва послуг, що висуваються моделлю циклічної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми глобалізації, відновлення природних ресурсів, уповільнення темпів виробництва та пошуку способів зниження соціальної напруженості у суспільстві, пов'язаної з нерівномірністю розподілу доходів на міжнародному рівні, є досить освітленими у науковій літературі. Під час написання цієї статті використовувалися праці Е. Ботезата, Д. Каіки, Дж. Калліса, А. Крисоватого, Л. Дейнеко, Ф. Мартінса, М. Мурадіна, Д. Неамту, П. Шнайдера, М. Стейта, Д. Стерна, С. Флорідо та ін. Менше робіт присвячено синтезу тенденцій, які мають місце у окремій галузі національного господарства, із комплексним аналізом глобальної економіки. Що стосується туристичної галузі, яка разом із деякими іншими сферами нематеріального виробництва зараз знаходиться у стагнації, також можна визначити коло досліджених питань – у межах цієї публікації до них відноситься екологізація туристичної

діяльності та сталий розвиток туризму, однак майже не висвітленими є питання співвідношення постулатів циклічної економіки із особливостями рекреаційної діяльності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення сучасних підходів у теорії економічної думки щодо поняття «циклічна економіка» та їх співвідношення із особливостями туристичної діяльності, що стимулюватиме чи унеможливлуватиме упровадження засад сталості у роботу індустрії гостинності.

Виклад основного матеріалу. Окрім використання землі (рекреаційної території як такої), туристична галузь потребує таких ресурсів, як вода, енергія та продукти харчування, утворюючи велику кількість побутових відходів, викидів CO₂ і шумове забруднення. У роботі [1] наводиться такий приклад. Середній викид вуглецю на одного туриста в Барселоні становить 111,6 кг еквіваленту CO₂/добу, на одноденного відвідувача (екскурсанта) – 43,0 кг CO₂ екв./добу, і лише 5,8 кг екв. CO₂/добу – на постійного мешканця міста. Балеарські острови лідирують у серед усіх іспанських автономних громад за обсягом виробництва відходів на одного жителя – 740,2 кг на рік, порівняно із середнім показником по країні 471 кг.

Постійне зростання споживання (наслідок економічної глобалізації) прокує збільшення обсягів використання ресурсів та забруднюючих відходів виробництва [2]. Гіпотезована залежність між різними показниками

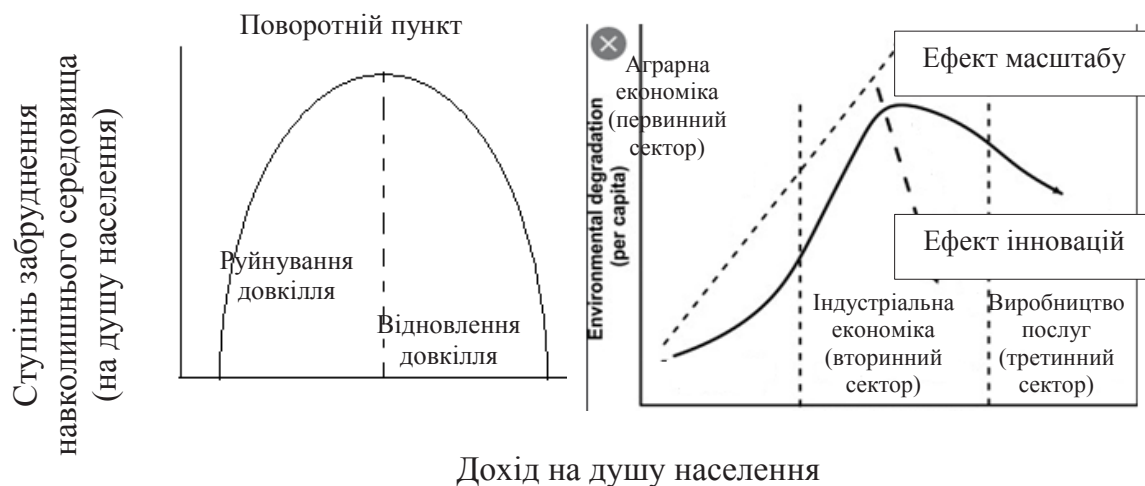

Рис. 1. Екологічна крива Кузнеця (традиційний [3] та новітній [4] підхід)

руйнування навколишнього середовища та доходом на душу населення відома як «екологічна крива Кузнеця» (рис. 1). У своїй праці «Економічне зростання та нерівність доходів» (1955 р.) С. Кузнець висловив припущення, що нерівність доходів спочатку зростає, а потім падає в міру нарощування темпів економічного розвитку. Концепція екологічної кривої з'явилася на початку 1990-х рр. з дослідженням Г.М. Гроссмана та А.Б. Крюгера «Вплив на довкілля Північноамериканської угоди про вільну торгівлю» (1991) [3].

Економіка України значною мірою функціонує в межах лінійної еко-номічної моделі. Лише невелика частина відходів повторно використовується, переробляється або утилізується. За даними Державної служби статистики України, у 2018 р. на місцях утилізації накопичено 12,9 млрд тонн відходів, що становить 22,5 тис. тонн на 1 м² території країни, або 306,9 тонн на людину, що на 6,1% більше, ніж у 2010 р. 1/7 всієї території країни покрито сміттям, і лише 4% сміття переробляється [5].

В останні десятиліття в економічну теорію увійшли терміни «екологічний облік» та «екологічна економіка», присвячені дослідженням використання ресурсів. Однак деякі вчені вважають, що споживання ресурсів та економічне зростання не можуть бути від'єднані одне від одного, тому для досягнення довгострокових екологічних цілей необхідні системні зміни. Ця позиція узагальнена під терміном «антизростання» («degrowth») на початку 1970-х рр. і базується на роботі А. Горця (A. Gorz) та Н. Джорджеску-Регена (N. Georgescu-Roegen). Новий спосіб розподілу також пропонується у межах концепції економіки спільного використання («sharing economy»), в основу якої покладено оренду замість володіння, бартер і колективне використання товарів і послуг [6]. Зручніше платити за тимчасовий доступ до ресурсу, аніж володіти ним та нести повну за нього відповідальність. Цю позицію часто підтримують регіональні та малі авіакомпанії, у яких увесь парк повітряних суден узятий на умовах

довгострокового лізингу. Альтернативна глобалізація («alterglobalization») спрямована на підтримку місцевої та національної власності та контролю над ресурсами і виробничими фондами; задоволення потреб із використанням місцевих та національних ресурсів [2].

Із зусиль, спрямованих на об'єднання наведених вище завдань, поступово сформувалася теорія циклічної економіки, яка органічно доповнила концепцію сталого розвитку. Але, на відміну від останньої, вона не зосереджується виключно на питаннях екологізації та уникнення негативних соціально-демографічних тенденцій, ставлячи питання щодо принципової реструктуризації моделі «виробництво – накопичення – споживання у масштабах світового ринку. Тим не менше проблеми збереження та відновлення довкілля мають досі визначальну роль і у процесі упровадження засад циклічної економіки.

Перші ідеї циклічної економіки почали виникати в кінці XIX ст. Перші серйозні відомості про загрозу деградації навколишнього середовища та необхідність запровадження негайних заходів з'явилися у 1968 р. у доповіді Римського клубу. Однак проблема сталого розвитку офіційно була визначена лише у 1987 р. Всесвітньою комісією з навколишнього середовища та розвитку (World Commission on Environment and Development), яка отримала назву «Брюндтландська комісія» («Brundtland Commission») [7].

У 1960-х виникло поняття «космічний корабель Земля». 1970-ті поклали початок поняттям «від колиски до колиски» («cradle-to-cradle»), «екологічний дизайн», «промислова екологія», а також концепції державного регулювання використання ресурсів у межах економічної системи закритого циклу чи регенерації; у 1980-х роках – «сталий розвиток», «ефективна економіка» та «зелена економіка»; з 1990-х років – ідеї «циклічної економіки», «відповідальності виробника» (1992 р.) [8].

Нині дві країни ЄС на законодавчому рівні запровадили національні норми для циклічної економіки:

Сполучене Королівство (Стандарт BS 8001:2017) та Франція (Стандарт XP X 30-901). У Китаї ця концепція була введена в 90-х роках і офіційно прийнята в 2002 р. центральним урядом як нова стратегія розвитку [7]. Фонд Еллен МакАртур був створений у 2010 р. у Сполученому Королівстві для прискорення переходу до циклічної економіки [9]. Європейською комісією було розроблено документи «Назустріч циклічній економіці: програма нульових відходів для Європи» («Towards a circular economy: A zero waste program for Europe», COM 2014) та «Замкнення циклу – План дій ЄС для циклічної економіки» («Closing the loop – An EU Action plan for the Circular Economy», COM 2015). Підсумок зустрічі міністрів з навколишнього середовища G7 «Тоямська мережа матеріальних циклів» («Toyota Framework on Material Cycles») є планом дій стосовно сприяння глобальній ефективності використання ресурсів або повожденню з електронними відходами [7].

Циклічна економіка спрямована на перетворення відходів на ресурси та на налагодження зв'язків між виробництвом та споживанням як відповідь на принципову потребу в альтернативі існуючій моделі «використання – викидання» [8]. У лінійній економіці приблизно 80% того, що ми використовуємо, зразу ж викидається після використання [10]. Інші дослідження стверджують, що понад 99% загального матеріального потоку, використовуваного для виробництва товарів народного споживання, через 6 місяців перетворюються на відходи [11].

Є ще один термін, який набуває популярності, – «нова економіка», але він зазвичай вживається щодо системи створення, зберігання, розміщення та отримання інформації, в основному в мережі Інтернет. Це досить вузьке розуміння нової економіки, хоча інформаційні технології є одним із ключових складників сучасної системи виробництва та розподілу ресурсів, а отже – і циклічної економіки загалом. У ЄС використовується інтегрований оціночний показник – Індекс цифрової готовності економіки та суспільства («Digital Economy and Society Index», DESI).

Індекс екологічної ефективності (Environmental Performance Index, EPI) – це метод кількісного визначення та чисельного вимірювання екологічних показників політики держави, що є надзвичайно популярним у країнах ЄС.

Навантаження на природні ресурси вимірюється показником «екологічного сліду» («ecological footprint») – тиску, який людина чинить на природне середовище, в основному за рахунок виробництва та споживання.

У ЄС було втілено низку заходів щодо екологізації промисловості та оцінки потреб у практично невідновлюваних ресурсах. У 2017 р. Європейська Комісія опублікувала перелік критичних сировинних ресурсів із 27 найменувань з високим економічним значенням та суттєвим ризиком постачання, надійний і безперешкодний доступ до яких потрібен безпосередньо переробним підприємствам та тим, що входять до ланцюгів створення додаткової вартості [12–13]. Було узгоджено

так звану Ініціативу щодо сировини («Raw Material Initiative») [14], з метою затвердити справедливі для усіх країн обсяги поставок. Європейське інноваційне партнерство щодо сировини («European Innovation Partnership on Raw Materials») [15] – це платформа для інтеграції всіх європейських суб'єктів ринку (державних та приватних) щодо інноваційних підходів до вирішення майбутніх проблем, пов'язаних із сировиною [16].

Сьогодні європейська зелена економіка виробляє щорічно понад 2 трлн євро і забезпечує понад 22 мільйони робочих місць. 3 липня 2014 р. ЄС та 16 інших членів СОТ (Австралія, Канада, Китай, Коста-Ріка, Тайбей, Гонконг, Японія, Корея, Нова Зеландія, Норвегія, Швейцарія, Сінгапур, США, Ізраїль, Туреччина та Ісландія) розпочали переговори у рамках Угоди про екологічні товари («Environmental Goods Agreement») для усунення бар'єрів у торгівлі екологічними або «зеленими» товарами, які мають вирішальне значення для захисту навколишнього середовища та пом'якшення наслідків зміни клімату [17]. У 2018 р. була розпочата екологічна фіскальна реформа [18].

Зважаючи на важливість туризму у всьому світі, деякі автори почали обговорювати циклічний туризм. Л.Ф. Жирар та Ф. Нокка [20] охарактеризували циклічний туризм як «модель, здатну створити віртуальний цикл, що ставить цілі та виробляє послуги, не витрачаючи на себе обмежені ресурси планети – сировину, воду та енергію».

У 2015 р. Фонд Еллен МакАртур та Центр бізнесу та навколишнього середовища МакКінсі (McKinsey Centre for Business and Environment) розробили систему дій для підприємців, щоб надавати компаніям теоретичну та практичну підтримку з упровадження рекомендацій циклічної економіки. Цей порядок дій отримав назву RESOLVE за першими літерами пропонованих заходів (англійською мовою [1]): Regenerate – відновлення – використання поновлюваних джерел енергії та матеріалів; Share – поділ, спільне використання – пошук спільних ресурсів; Optimise – удосконалення – підвищення продуктивності/ефективності продукту; усунення відходів; Loop – циклічність – повторне використання продуктів або компонентів у технологічних циклах; Virtualize – віртуалізація – оцифрування книг, музики, подорожей, відкриття нових інтернет-магазинів, використання автономних транспортних засобів та ін.; Exchange – обмін – заміна/відмова від старих матеріалів, отриманих із невідновлюваних ресурсів, на пропозицію інноваційної продукції.

Якщо відвідувач (діловий турист чи відпочивальник) потрапляє у середовище із уже ініційованими змінами, міжособистісний зв'язок та безпосереднє відчуття оточення і надалі впливатиме на формування його системи цінностей, способу мислення та поведінки не тільки під час перебування, але й після повернення додому.

Масштабні екологічні програми готелів, які прогноуються у віддаленому майбутньому, будуть ефективнішими та почнуть упроваджуватися раніше, якщо

клієнти наполягатимуть на охороні навколишнього середовища як способу дотримання зобов'язань щодо принципів відповідального підприємництва, а отже, це стимулюватиме намір замовника заплатити вищу ціну за екологічно чистий номер або послугу [1].

Важливо вміти вимірювати показники діяльності у межах циклічної економіки на національному рівні. У 2018 р. в ЄС була представлена Мережа моніторингу циклічної економіки («Monitoring Framework for the circular economy») та Індекс циклічної економіки («Circular Economy Index»). Його окремі показники складають чотири широкі тематичні сфери [21–22]: виробництво та споживання, поводження з відходами, вторинна сировина, конкурентоспроможність та інноваційність.

Метою реалізації принципів циклічної економіки є максимальне скорочення споживання сировини та енергоносіїв, а з іншого – забезпечення повного використання товарів, що вилучаються із споживання, для якого вони були вироблені. Згідно з прогнозами ООН, враховуючи, що поточні тенденції подальшого зростання відповідатимуть лінійній моделі виробництва – розподілу – споживання – відходів, людству знадобляться ресурси двох таких планет, як Земля, до 2030 р., та трьох – до 2050 р. для підтримання поточного темпу життєдіяльності [23].

Основні бізнес-моделі, розроблені в циклічній економіці:

– циклічне постачання – важливе в галузях, які потребують ресурсів та рідкісної сировини; таким чином, ці ресурси замінюються на 100% поновлювані, відновлювані або матеріали, що біологічно розкладаються;

– відновлення ресурсів – забезпечує скорочення матеріальних витрат і максимізує цінність продукту за рахунок повернення в систему виробництва сировини та матеріалів;

– подовження терміну служби – дає змогу компаніям продовжити термін експлуатації продукції за допомогою ремонту, реконструкції;

– платформи спільного доступу – дозволяють користувачам співпрацювати та ділитися наявними активами. Товар як послуга – це модель, яка може замінити класичну модель «купуй – використовуй – викидай».

К. Пратт, М. Ленаган та Е. Мітчард [24] пропонують матричну структуру можливих бізнес-моделей (рис. 2):

Порівняно з нині домінуючою моделлю циклічна економіка передбачає іншу систему взаємодії людини у сферах виробництва та споживання та значно зменшує обсяги відходів шляхом ретельного планування. Ще на етапі зародження ідеї створити новий продукт

необхідно також отримати уявлення про його повний життєвий цикл [25].

Економічно недоцільно уявляти, що система циклічної економіки може існувати в довільних географічних межах через глобалізовані системи виробництва та споживання. Вона вимагає від кожної адміністративної території (країни, регіону) підтримувати повну послідовність виробничих потужностей для обробки повного спектру матеріалів на кожному етапі їх життєвого циклу. Жодна країна чи регіон у будь-якій точці світу не може задовольнити цей критерій [26].

Фокус уваги поступово зсувається з аналізу суто екологічних проблем і перспектив налагодження екологічно чистого виробництва в бік побудови моделей збалансованого використання ресурсів, причому під останніми розуміються не тільки і не стільки природні копалини і ресурси, а й фактори виробництва, в тому числі людський та інтелектуальний капітал.

З іншого боку, сучасна економічна система не може налагодити раціональне споживання виробленої продукції, що особливо помітно у галузі переробної промисловості. Третина продуктів харчування, вироблених для споживання людиною, втрачається або знищується на глобальному рівні, що становить близько 1,3 млрд тонн на рік. Якщо перевести вагу на калорії, глобальний обсяг втрат (food loss and waste, FLW) становить приблизно 24% всієї їжі, що виробляється. На етапі виробництва FLW становить 24–30% від світового, тоді як на етапі переробки та розподілу – 20%, а споживання – 30–35%. За ваговою ознакою фрукти та овочі є найбільшим джерелом FLW (44%), за ними – коренеплоди (20%) [27].

За даними шведського опитування домогосподарств, 20–25% побутових харчових відходів пов'язані з упаковкою [28]. Окрім експорту, попит на пакування підживлюється внутрішнім споживанням, зростанням «естетичних» вимог та розвитком інших галузей, що також виявляють потребу в упаковці. Згідно з доповіддю Smithers Pira під назвою «Майбутнє глобальної упаковки до 2022 року» («The Future of Global Packaging to 2022»), щорічно світовий ринок продукції пакування зростатиме щорічно на 2,9% у вартісному вимірі і сягне 980 мільярдів доларів у 2022 р. [29]. Протидіяти зростанням обсягів екологічно шкідливого пакування та упроваджувати натомість нові технології закликають і міжнародні організації, серед яких відзначимо Sustainable Packaging Coalition (СПА).

Сучасна «пластиковіа цивілізація» руйнує сама себе: якщо ми її принципово не змінимо, до 2050 р.

		Потреба у матеріалах та енергоносіях	
		Висока	Низька
Обсяги потреб споживачів	Високі	Звичайна модель господарювання	Ефективне використання ресурсів
	Низькі	Обмежене зростання	Циклічна економіка

Рис. 2. Матриця рівнів виробництва та споживання матеріалів, розглянутих у чотирьох сценаріях 2050 року

у світовому океані може бути більше пластику, ніж риби. В усьому світі лише 2% пластикової упаковки переробляється назад в упаковку. Для того, щоб привертнути увагу до проблеми пластикових відходів, Фондом Еллен МакАртур у співпраці з Комісією ООН з навколишнього середовища 29.10.2018 р. на конференції «Наш океан» на Балі була започаткована ініціатива «Нова економіка пластику» («New Plastics Economy initiative») [9]. Нині вона налічує більше 250 підписантів, що разом охоплюють понад 20% світового ринку пластикової упаковки. У Сполученому Королівстві «Пластиковий пакт» («UK Plastics Pact», <http://www.wrap.org.uk/content/the-uk-plastics-pact>) став першим кроком до реалізації цієї міжнародної ініціативи. Є чимало прикладів інноваційних способів «кругообігу» для упаковки з пластмас. Компанія MİWA (Чехія) представила додаток, який дає змогу покупцям замовляти точні кількості потрібних їм продуктів, які потім доставляються в упаковці для багаторазового використання від виробника до найближчого магазину чи до їхнього дому. Соціальне підприємство Algramo (Чилі) пропонує продукцію в невеликих кількостях у контейнерах для багаторазового використання через мережу 1200 локальних магазинів, що охоплюють понад 200 000 клієнтів. Австралійська компанія Splosh надає клієнтам суміші в розбірних пакетиках, які вони можуть змішувати з водою в багаторазовій пляшці в домашніх умовах. У 2020 р. Marks & Spencer знімає з виробництва пластикові столові прибори та соломинку одноразового використання. Colgate Palmolive планує відмовитися від упаковки з ПВХ до кінця 2020 р. [9].

Але, як справедливо зазначено авторами роботи [30], для компаній зменшення впливу на навколишнє середовище, пов'язане з їхньою продукцією, є лише

частиною їх мотивації; пропозиції також повинні бути фінансово життєздатними.

Висновки. Результати проведеного дослідження показали, що найчастіше у процесі оцінки ступеня переходу індустрії гостинності та туризму до циклічної моделі економіки увага зосереджується головним чином на вимірюванні енергоефективності, споживанні води та переробці відходів, у тому числі харчових продуктів. Але якщо побудувати схему взаємодії між безпосередніми виробниками туристичних послуг та їх партнерів на усіх етапах створення основної та супутньої продукції, а також тих компаній, що прямо не входять до кола постачальників, а забезпечують функціонування спільної рекреаційної інфраструктури, виявиться, що туристична діяльність охоплює майже всі сфери національного господарства та суспільного життя країн, тому зміни у коливанні обсягів відвідувань (як це, на жаль, на практиці було доведено у 2020 р.), по-перше, чинять істотний вплив на роботу підприємств інших галузей, по-друге, заходи із ресурсозбереження будуть неефективними, якщо їх споживання обмежуватиметься тільки для місцевих мешканців, а туристичні комплекси і надалі розвиватимуться відповідно до екстенсивної моделі. Також важливим аспектом є аналіз споживчої поведінки туристів під час подорожей у межах власної країни та за кордоном, яка часто може нівелювати усі заходи із упровадження принципів сталого розвитку приймаючої сторони. Отже, перспективами подальших досліджень є вивчення цілісного зовнішнього бізнес-середовища та визначення чинників, що матимуть позитивний та негативний вплив на реалізацію ініціатив влади, місцевих громад та окремих підприємців щодо заходів сталого розвитку, відповідального підприємництва та ресурсозбереження у межах циклічної економіки.

Список літератури:

1. Florido C., Jacob M., Payeras M. How to Carry out the Transition towards a More Circular Tourist Activity in the Hotel Sector. The Role of Innovation. *Administrative Sciences*. 2019. No. 9(2). Article 47. DOI:10.3390/admsci9020047
2. Krysovatyu A.I., Zvarych I.Y., Zvarych R.Y., Zhyvko M.A. Preconditions for the Tax Environment of a Alterglobal Development. *Comparative Economic Research*. 2018. Vol. 21. No. 4. Pp. 139–154.
3. Stern D.I. The Rise and Fall of the Environmental Kuznets Curve. *World Development*. 2004. Vol. 32. No. 8. Pp. 1419–1439. DOI: 10.1016/j.worlddev.2004.03.004
4. Kaika D., Zervas E. The Environmental Kuznets Curve (EKC) theory – Part A: Concept, causes and the CO2 emissions case. *Energy policy*. 2013. Vol. 62. Pp. 1392–1402.
5. Deineko L., Tsyplitska O., Deineko O. Opportunities and barriers of the Ukrainian industry transition to the circular economy. *Environmental Economics*. 2019. Vol. 10, Issue 1. Pp. 79–92. DOI: 10.21511/ee.10(1).2019.06
6. Kallis G., Demaria F., D'Alisa G. Introduction to «Degrowth: A Vocabulary for a New Era. Routledge, 2015. 212 p. Pp. 1–17
7. Muradin M., Foltynowicz Z. The Circular Economy in the Standardized Management System. *Amfiteatru Economic*. 2019. 21(Special Issue No. 13). Pp. 871–883. DOI: 10.24818/EA/2019/S13/871
8. Neamtu D.M., State M. The Transition to the Circular Economy through Buyback Programs. “Ovidius” University Annals, *Economic Sciences Series*. 2018. Vol. XVIII, Issue 2. Pp. 323–328.
9. Defruyt S. Towards a New Plastics Economy. *Field Actions Science Reports [Online]*. 2019. Special Issue 19. Pp. 78–81. URL: <http://journals.openedition.org/factsreports/5369> (accessed: 15 June 2020).
10. Sempels C., Hoffmann J. Sustainable innovation strategy. Creating value in a world of finite resources. Palgrave Macmillan UK, 2013. 262 p.
11. Hawken P. Natural capitalism. The next industrial revolution. US Green Building Council, 2000. 416 p.
12. Schneider P., Folkens L., Meyer A., Faulk T. Sustainability and Dimensions of a Nexus Approach in a Sharing Economy. *Sustainability*. 2019. Vol. 11. Article 909. DOI:10.3390/su11030909

13. The list of Critical Raw Materials (CRMs). European Commission 2017. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/EN/COM-2017-490-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF> (accessed 22 June 2020).
14. Raw Material Initiative. European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0699:FIN:en:PDF> (accessed 22 June 2020).
15. European Innovation Partnership on Raw Materials. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/raw-materials/eip_en (accessed 22 June 2020).
16. Martins F.F., Castro H. Raw material depletion and scenario assessment in European Union – A circular economy approach. *6th International Conference on Energy and Environment Research, ICEER*. 2019, 22–25 July, University of Aveiro, Portugal. Energy Reports. 2020. Vol. 6. Pp. 417–422. <https://doi.org/10.1016/j.egy.2019.08.082>
17. Wysokińska Z. Implementing the Main Circular Economy Principles within the Concept of Sustainable Development in the Global and European economy, with Particular Emphasis on Central and Eastern Europe – the Case of Poland and the Region of Lodz. *Comparative Economic Research*. 2018. Vol. 21. No 3. DOI: 10.2478/ce-2018-0020
18. Tax and the Environment. URL: www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-and-environment.htm (accessed 28 June 2020).
19. Saidani M., Yannou B., Leroy Y., Cluzel F., Kendall A. A taxonomy of circular economy indicators. *Journal of Cleaner Production*. 2018. Vol. 207. Pp. 542–559. DOI: 10.1016/j.jclepro.2018.10.014
20. Girard L.F.; Nocca F. From linear to circular tourism. *Aestimum*. 2017, Vol. 70. Pp. 51–74.
21. Garcia-Bernabeu A., Hilario-Caballero A., Pla-Santamaria D., Salas-Molina F. A Process Oriented MCDM Approach to Construct a Circular Economy Composite Index. *Sustainability*. 2020. Vol. 12. Article 618. DOI: 10.3390/su12020618
22. Circular Economy Index: Indicators for a Circular Economy. URL: https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/summa_-_indicators_for_a_circular_economy.pdf (accessed 28 June 2020).
23. Buhociu D.H., Buhociu F. M., Lazarescu I., Angheluta L.-D. Transition to Circular Economy. Solutions for an Intelligent City. *International Conference "Risk in Contemporary Economy"* ISSN-L 2067-0532; ISSN online 2344-5386. XXth Edition, 2019, Galati, Romania, "Dunarea de Jos" University of Galati, Romania – Faculty of Economics and Business Administration. DOI: <https://doi.org/10.35219/rce2067053227>
24. Pratt K., Lenaghan M., Mitchard E. Material lows accounting for Scotland shows the merits of a circular economy and the folly of territorial carbon reporting. *Carbon Balance Manage*. 2016. No. 11. Article 21. DOI 10.1186/s13021-016-0063-8
25. Didenko N.I., Klochkov Y.S., Skripnuk D.F. Ecological Criteria for Comparing Linear and Circular Economies. *Resources*. 2018. Vol. 7, Article 48. DOI: 10.3390/resources7030048
26. Graedel T.E., Reck B.K., Ciacci L., Passarini F. On the Spatial Dimension of the Circular Economy. *Resources*. 2019. Vol. 8. Article 32. DOI: 10.3390/resources8010032
27. Vilariño M.V., Franco C., Quarrington C. Food loss and Waste Reduction as an Integral Part of a Circular Economy. *Frontiers in Environmental Science*. 2017. Vol. 5. Article 21. DOI: 10.3389/fenvs.2017.00021
28. Kiss K., Ruskai C., Takács-György K. Examination of Short Supply Chains Based on Circular Economy and Sustainability Aspects. *Resources*. 2019. Vol. 8. Article 161. DOI: 10.3390/resources8040161
29. Kozik N. Sustainable packaging as a tool for global sustainable development. *SHS Web of Conferences 74, 04012 (2020) : Globalization and its Socio-Economic Consequences 2019*. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207404012>
30. Kaddoura M. Kambanou M.L., Tillman A.-M., Sakao T. Is Prolonging the Lifetime of Passive Durable Products a Low-Hanging Fruit of a Circular Economy? A Multiple Case Study. *Sustainability*. 2019. Vol. 11. Article 4819. DOI: 10.3390/su11184819

References:

1. Florido C., Jacob M., Payeras M. (2019). How to Carry out the Transition towards a More Circular Tourist Activity in the Hotel Sector. The Role of Innovation. *Administrative Sciences*, no. 9(2), article 47. DOI:10.3390/admsci9020047
2. Krysovaty A.I., Zvarych I.Y., Zvarych R.Y., Zhyvko M.A. (2018). Preconditions for the Tax Environment of a Alter-global Development. *Comparative Economic Research*, 2018, vol. 21, no. 4, pp. 139–154.
3. Stern D.I. (2004). The Rise and Fall of the Environmental Kuznets Curve. *World Development*, vol. 32, no. 8, pp. 1419–1439. DOI: 10.1016/j.worlddev.2004.03.004
4. Kaika D., Zervas E. (2013). The Environmental Kuznets Curve (EKC) theory – Part A: Concept, causes and the CO2 emissions case. *Energy policy*, vol. 62, pp. 1392–1402.
5. Deineko L., Tsyplitska O., Deineko O. (2019). Opportunities and barriers of the Ukrainian industry transition to the circular economy. *Environmental Economics*, vol. 10, issue 1, pp. 79–92. DOI: 10.21511/ee.10(1).2019.06
6. Kallis G., Demaria F., D'Alisa G. (2015). Introduction to «Degrowth: A Vocabulary for a New Era. Routledge.
7. Muradin M., Foltynowicz Z. (2019). The Circular Economy in the Standardized Management System. *Amfiteatru Economic*, 21(Special Issue No. 13), pp.871–883. DOI: 10.24818/EA/2019/S13/871
8. Neamțu D.M., State M. (2018). The Transition to the Circular Economy through Buyback Programs. "Ovidius" University Annals, *Economic Sciences Series*, vol. XVIII, issue 2, pp. 323–328.
9. Defruyt S. (2019). Towards a New Plastics Economy. *Field Actions Science Reports [Online]*, special issue 19, pp. 78–81. URL : <http://journals.openedition.org/factsreports/5369> (accessed: 15 June 2020).
10. Sempels C., Hoffmann J. (2013). Sustainable innovation strategy. Creating value in a world of finite resources. Palgrave Macmillan UK.
11. Hawken P. (2000). Natural capitalism. The next industrial revolution. US Green Building Council.

12. Schneider P., Folkens L., Meyer A., Fauk T. (2019). Sustainability and Dimensions of a Nexus Approach in a Sharing Economy. *Sustainability*, vol. 11, article 909. DOI:10.3390/su11030909
13. The list of Critical Raw Materials (CRMs). European Commission 2017. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/EN/COM-2017-490-F1-EN-MAIN-PART-1.PDF> (accessed 22 June 2020).
14. Raw Material Initiative. European Commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0699:FIN:en:PDF> (accessed 22 June 2020).
15. European Innovation Partnership on Raw Materials. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/raw-materials/eip_en (accessed 22 June 2020).
16. Martins F.F., Castro H. (2019). Raw material depletion and scenario assessment in European Union – A circular economy approach. *6th International Conference on Energy and Environment Research, ICEER*. 2019, 22–25 July, University of Aveiro, Portugal. Energy Reports, vol. 6. pp. 417–422. <https://doi.org/10.1016/j.egy.2019.08.082>
17. Wysokińska Z. (2018). Implementing the Main Circular Economy Principles within the Concept of Sustainable Development in the Global and European economy, with Particular Emphasis on Central and Eastern Europe – the Case of Poland and the Region of Lodz. *Comparative Economic Research*, vol. 21, no. 3. DOI: 10.2478/ce-2018-0020
18. Tax and the Environment. URL: www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-and-environment.htm (accessed 28 June 2020).
19. Saidani M., Yannou B., Leroy Y., Cluzel F., Kendall A. (2018). A taxonomy of circular economy indicators. *Journal of Cleaner Production*, vol. 207, pp. 542–559. DOI: 10.1016/j.jclepro.2018.10.014
20. Girard L.F.; Nocca F. (2017). From linear to circular tourism. *Aestimum*, vol. 70, pp. 51–74.
21. Garcia-Bernabeu A., Hilario-Caballero A., Pla-Santamaria D., Salas-Molina F. A. (2020). Process Oriented MCDM Approach to Construct a Circular Economy Composite Index. *Sustainability*, vol. 12, article 618. DOI: 10.3390/su12020618
22. Circular Economy Index: Indicators for a Circular Economy. URL: https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/summa_-_indicators_for_a_circular_economy.pdf (accessed 28 June 2020).
23. Buhociu D.H., Buhociu F. M., Lazarescu I., Angheluta L.-D. (2019). Transition to Circular Economy. Solutions for an Intelligent City. *International Conference "Risk in Contemporary Economy"* ISSN-L 2067-0532; ISSN online 2344–5386. XXth Edition, 2019, Galati, Romania, "Dunarea de Jos" University of Galati, Romania – Faculty of Economics and Business Administration. DOI: <https://doi.org/10.35219/rce2067053227>
24. Pratt K., Lenaghan M., Mitchard E. (2016). Material lows accounting for Scotland shows the merits of a circular economy and the folly of territorial carbon reporting. *Carbon Balance Manage*, no. 11, article 21. DOI 10.1186/s13021-016-0063-8
25. Didenko N.I., Klochkov Y.S., Skripnuk D.F. (2018). Ecological Criteria for Comparing Linear and Circular Economies. *Resources*, vol. 7, article 48. DOI: 10.3390/resources7030048
26. Graedel T.E., Reck B.K., Ciacci L., Passarini F. (2019). On the Spatial Dimension of the Circular Economy. *Resources*, vol. 8, article 32. DOI: 10.3390/resources8010032
27. Vilariño M.V., Franco C., Quarrington C. (2017). Food loss and Waste Reduction as an Integral Part of a Circular Economy. *Frontiers in Environmental Science*, vol. 5, article 21. DOI: 10.3389/fenvs.2017.00021
28. Kiss K., Ruzskai C., Takács-György K. (2019). Examination of Short Supply Chains Based on Circular Economy and Sustainability Aspects. *Resources*, vol. 8, article 161. DOI: 10.3390/resources8040161
29. Kozik N. (2020). Sustainable packaging as a tool for global sustainable development. *SHS Web of Conferences 74, 04012 (2020) : Globalization and its Socio-Economic Consequences 2019*. URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20207404012>
30. Kaddoura M., Kambanou M.L., Tillman A.-M., Sakao T. (2019). Is Prolonging the Lifetime of Passive Durable Products a Low-Hanging Fruit of a Circular Economy? A Multiple Case Study. *Sustainability*, vol. 11, article 4819. DOI: 10.3390/su11184819

ВНЕДРЕНИЕ ПОСТУЛАТОВ ЦИКЛИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИКИ В УПРАВЛЕНИЕ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ

В статье рассмотрены аспекты влияния процесса глобализации в контексте перехода от линейной к циклической экономике; определены различия в трактовке термина «циклическая экономика» в соответствии с ее отождествлением с концепцией устойчивого развития, защиты окружающей среды и более широкого понимания сущности замкнутого ресурсосберегающего производства в условиях ограниченного рынка; предложены альтернативные подходы, такие как экономика общего роста, антирост и альтернативная глобализация; приведены примеры использования международных рейтингов по оценке окружающей среды и готовности к внедрению информационных технологий в странах ЕС; оценено влияние туристической инфраструктуры на экологическое состояние рекреационных территорий и готовность туристической отрасли к реструктуризации в соответствии с бизнес-моделями циклической экономики и постулатов устойчивого развития.

Ключевые слова: циклическая экономика, замкнутый цикл производ-ства, бизнес-модели, реструктуризация туристической отрасли.

IMPLEMENTING THE POSTULATES OF CYCLIC ECONOMY INTO THE TOURISM ACTIVITY ADMINISTRATION

The article considers aspects of the impact of globalization in the context of the transition from a linear to a cyclic economy, the most significant of which are overproduction as the only model of the world and national economy, which leads to further depletion of resources and deepening negative socio-demographic trends; identifies differences in the interpretation of the term «cyclic economy» in accordance with its identification with the concept of sustainable development, environmental protection and a broader understanding of the essence of closed resource-saving production in a limited market, including not only requirements for finding ways to restore natural resources and renovate biodiversity, but also the use of a fundamentally new structure of communications between economic agents both in international commercial operations and within national economies, with particular emphasis on the concept of a closed production cycle at all stages for tangible and intangible industries; suggests alternative approaches, such as the shared economy, degrowth and alternative globalization, the key concepts of which are the creation of a global system for monitoring the state of socio-economic systems and coherent economic policies of all countries, regardless of their development level; examples of the use of international ratings on environmental assessment and readiness for the implementation of information technology in the EU countries, which have already found practical experience in a number of regulations; presents the results of the activities of international research organizations, among which the Ellen McArthur Foundation is the leading one in this field, and the initiatives of transnational and local companies on environmental protection and introduction of socially responsible entrepreneurship; assesses the impact of tourist infrastructure on the ecological state of recreational areas and the readiness of the tourism industry to restructure in accordance with business models of cyclic economy and the postulates of sustainable development, which are generally represented by a list of measures to meet supply and demand in the services market; it is proposed to use the effect of the social environment influence on the formation of conscious consumer behaviour in tourists.

Key words: cyclic economy, closed production cycle, business models, re-structuring of the tourism industry.